

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף מג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

רפואת העיניים

מבואר בגמ' שההולך פסיעה גסה, הרי זה נוטל 1/500 ממאור עינו של האדם. וביארו שתקנתו ורפואתו ע"י קידוש של ליל שבת. ולא כ"כ מבואר מה יעשה בין של הקידוש.

ברש"י לפנינו (ד"ה בקדושה) מבואר ששותה כוס של קידוש בליל שבת, וכן בדבריו (שבת ק"ג, ב) מבואר שהתיקון לעינו ע"י ששותה יין מהקידוש של ליל שבת.

בתשובות הגאונים (ס' ק"ג) מבואר שבזמנינו הכוונה שצריך לשתות את היין שלא מצאנו מי ששם יין על העיניים. וכן שיטת הר"ם מלוגיל וטענתו, שאם ישם בעין יין זה מלקה את גופו, ועובר על בל תשחית, לכן בודאי הכוונה שישתה.

אבל תוס' במסכת פסחים (מב, ב) הביאו את דעת רב נטוראי גאון שאמר, שמקדשין בבית הכנסת שישם את היין על עינו. והביאו מהאבי העזרי, שמועיל אף בקידוש בביתו ולא דווקא של בית הכנסת.

ובריטב"א הביא כמה דעות, ו"א שישם על גב עינו, ולא בתוך עיניו, היות ובתוך היין אסור מחמת גזירת שחיקת סממנים שהרי זה רפואה. ו"א, היות שמה שמועיל זה לא מחמת שזה תרופה אלא מה שמועיל זה מחמת חביבות המצווה אז אין בזה גזירה של שחיקת סממנים.

ובתפארת שמואל (נדפס על הרא"ש לפנינו אות כא) יש אומרים, שישתה. ולאילו שאומרים שיתן על עינו, ישמור את היין לאחר השבת ואז ישם בעינו, היות ובשבת אסור לשים בעין משום רפואה.

במאירי כתב, מה שמועיל זה מנוחת השבת, שעל ידה הוא מתרפא. וקידוש בליל שבת, הכוונה לזמן שיכנס קדושת השבת.

ואילו ברמ"א (ס' רע"א, י) ובמ"ב (שם סקמ"ח) כאשר מתחיל בקידוש יתן עינו בנרות וזה מה שמועיל למה שפסיעה גסה.

דעת הרמ"א דף ממפרשי העין יעקב, שדווקא פסיעה גסה שפסע בחול יש לו תקנה ע"י הדברים הנזכרים ואילו פסיעה גסה שפסע בשבת לא מועיל לו.

ברבינו יונה (ברכות לא, ב מדפ"ר) אף הוא סבר כנ"ל מדברי רש"י ועוד שהכוונה לשתות, ולא לשים בעין מחמת גזירת רפואה. ולשונו מורה שיהיה רגיל בקידוש השבת. ומבאר שהרי אם יפסע פסיעה גסה ושוב יפסע במהרה יבא לידי עוורון, לכן שאלו מיד בגמ' מה תקנתו.

במגיד תעלומה (על הר"ף) נקט שיש לומר בפשיטות שיסתכל על הכוס, שהרי כל כוס של ברכה נותן בו עינו. והביא להמליץ שהרי ודאי יש להסתכל בכוס של קידוש, שהרי אמרו אסור לקדש עד שיראנה.

בקרן אורה בתענית (ב, י) ביאר שעונש נטילת אורו של אדם, בבחינת מידה כנגד מידה, שהרי הרופא, יפסע פסיעה גסה, עושה כן על מנת לתור אחר עינו להשיג מהרה מה שעינו מאבד, ע"כ מתמעט מאור עינו.

והוסיף, מה שאמרו חז"ל שתקנתו ורפואתו ע"י קידוש והבדלה (א"ה בגמ' לפנינו בברכות, שבת, תענית, זכר רק קידוש). כלומר, המאור שבעינו יחזור ע"י קדושת השבת שהרי אמרה תורה "אל יצא איש ממקומו שבו איש תחתיו" (שמות טז, ט) א"כ לא יפסיע פסיעה גסה ולא יצאו עינו חוץ למקומו ע"י יחזור לו מאור עינו.

האם לאחר 500 פסיעות נסות יתעורר רח"ל?

בתענית (י, ב ד"ה פסיעה) נקטו שאין לשאול שלאחר 500 פסיעות יהיה ניטל כל מאורו, היות והפסיעה הראשונה נוטלת 1/500, והשניה נוטלת 1/500 מהנשא. ובאמת צריך להשכיל מדוע פסיעה ראשונה נוטלת יותר, וביארו, א. רק פסיעה ראשונה ויותר לא ניטל. ב. באמת כל פסיעה מורידה עוד מעט ורק פסיעה ראשונה מורידה את מאורו בהרבה, מחמת כל ההתחלות קשות.

וכנזכר בדברי רבינו יונה בברכות מבואר, שזה גופא חששו בגמ', שלכן שאלו מה תקנתו, שהרי אם כל פסיעה גסה יפסיד 1/500 ממאור עינו מהרה יתעורר, וע"ז ביארו שקידוש מחזיר אור עינו.

מדוע ענין 'פסיעה גסה' נאמר לתלמידי חכמים?

כמבואר בדברי הגמ', בין הדברים שנמנו לגבי תלמידי חכמים נאמר אף 'פסיעה גסה', וצריך להשכיל מדוע ענין זה נזכר כלפי תלמיד חכם, לכאורה כל אדם באשר הוא צריך להיזהר בדבר.

ביאר במגיד תעלומה (לרב צבי אלימלך מדונוב), הדגש המיוחד לתלמיד חכם שלא יסמוך על הרפואה של הקידוש, אלא לא יפסע פסיעה גסה. כל אדם אם יפסע יש לו את הרפואה, אבל תלמיד חכם שיפסע הרי יש בו זילות שלא יודע את ההלכה.

בר"ף על העין יעקב הוסיף להקשות, מדוע זה נזכר בלשון של גנאי, דבר שיש בו סכנה וחסרון, לא צריך להיזהר על שם גנאי, במיוחד שיש לו רפואה הנזכרת בגמ', א"כ מה שייך גנאי. וביאר, כל אדם זה סכנה לתלמיד חכם זה גנאי. עוד, חכם עינו בראשו מדוע להכניס עצמו לסכנה ולחפש רפואה, זה הגנאי שהגיע לסכנה. עוד, קידוש צריך להיות לשם שמים ולמצוות קידוש היום, ולא להנאת עצמו בחיפוש אחר רפואה, ואם תלמיד צריך להשתמש בכוס של ברכה לרפואה הרי זה גנאי.

בבין היועד הוסיף עוד, שהרי כמה כמה ודברים יש בחכם ומורה הוראה שצריך את כח הראיה, לבדוק בהלכות טריות ורפואת הסכין, בדיקת דמים באשה,

ענייני הוראה של אתרוג, והרי יש בזה גנאי שאין בכוחו לראות. עוד כתב בבן יהודע, אמת שכל אדם יש בו סכנה על הדבר שינזק מאור עינו מחמת הפגיעה הגסה, אבל הגנאי בתלמיד חכם, הרי יש חשש שירננו אחריו שכהה מאור עינו מחמת שנטל שוחד, ולא יתלו בפסיעה גסה, ולזה יש גנאי מיוחד בתלמיד חכם.

ועל מה ששאל הר"ף שאם יש רפואה מה שייך להגדיר את הדבר בתורת גנאי, ונקט הבן יהודע שהרי לפי המהרה"ו צריך לכוון כוונות מיוחדות בשעת הקידוש כדי שיועיל למאור העיניים ולא כל אחד בקיא בדבר.

סיכום הדף

נושא היום: צירוף אנשים לברכה. מונמר. ברכת הריח. הנחמת לת"ח

התבאר במשנה, אם הסבו אחד מברך לכולם, **לשון א, לדעת רב**, הסבה נאמרה בפת, אבל בין אף אם לא הסבו אחד מוציא את כולם. **ולר"ת**, אף בין צריך הסבה כדי שאחד יוציא את כולם. **לשון ב, לדעת רב**, לין לא מועיל הסבה כדי שאחד יוציא את כולם. **ולר"ת**, אף בין מועיל הסבה. **מבואר בברייתא** כיצד נתנו בהסבה, וכנסו האורחים נטלו ידם האחת לצורך יין [1], כל אחד ברך לעצמו (וללשון א, לרב באמת אחד היה יכול להוציא את כולם, אבל אורחים שדעתם לעקור ממקומם לא מצטרפים), אח"כ עלו והסבו בשופן לשון לפת, מתוך שהועילה ההסבה לפת, הועילה לין.

על יין שבתוך המון, כל אחד מברך לעצמו, **ביאר בן זומא** היות ואין בית הבליעה פניו [2]. **התבאר במשנה**, שהמברך על היין הוא המברך על המונמר, **מוכחה הנמ'** שאף באופן שיש גדול ממנו, המברך על היין יברך היות והוא נטל ידיו במים האורחים הראשון בין החמשה האחרונים, והוא זוכה ברכה"ז ובמונמר, **כדברי רב חייא בר אשי בשם רב**, רב ורבי חייא יטבו לפני רבי בסעודה, אמר רבי לרב נטל ידיים, **ראת רבי חייא** שרב חושש שמא ראה רב לכלך אצלו ואולי האריך בסעודה יתר על המידה, **אמר לו רב חייא** שלא יחשוש, אלא כוונתו שמתעניין בנתיים בברכה"ז.

ברכת הריח על המונמר, **אמר רבי יורא בשם רבא בר רימיה**, משעה שהתחיל לעלות עשן. **וביאר רבא** שמברך לפני שנהנה כדרך שמברך 'המוציא' כאשר עומד לאכל עוד לפני שנהנה.

לרבי חייא בר אבא בר נחמני בשם רב חסדא בשם רב אבא ו**רב חסדא בשם זעירי**, כל סוגי המונמר מברך 'בורא עצי בשמים' [4] **למעט 'מושק'** שברכתו 'מיני בשמים'. **ומסיקה הנמ'** שמברכים על סוגי המונמר 'מיני בשמים' **שהרי למדנו בברייתא** [5], שרק על אפרסמון של בית רבי, של בית קיסר והדס שבכל מקום, מברכים 'עצי בשמים' ועל המונמר מברך 'מיני בשמים'.

אמר רב יצחק לרב חסדא, **אמר רב יהודה** ששל שמן אפרסמון מברכים 'בורא עצי ארצנו', אמר לו אין להוכיח מרב יהודה שחביבה אצלו ארץ ישראל ביותר, **אלא ר"ח אמר** שמברכים 'בורא שמן ערב'. **אמר רב אדא בר אבהו**, על 'כשרתא' שהוא העץ קושט בעצמו, מברכים 'עצי בשמים', **ולא** על השמן שקיבל מריחו [6], אפילו הקושט עדיין בתוכו. **לרב כהנא**, אף על זה מברך, אבל על טחון לא יברך.

ולנהרעו אף בטחון יבך. **לרב גדל בשם רב**, על סמלק (יסמין) 'עצי בשמים'. **לרב חננאל בשם רב**, שבולת נוד 'עצי בשמים'. והבבבול מודד לעץ מהם שאמר **מר זוטרא** 'הוא העלם הגנה ותטמנם בפשתי העץ'. **לרב מרשאיא** על תבצלת השרון שגדל בגינה 'עצי בשמים', על הגדל בשדה 'עשבי בשמים'. **לרב ששת**, על זודאיים 'עשבי בשמים'. **למר זוטרא**, על ריח אתרוג או חבוש 'שנתן ריח טוב בפירות' [7].

אמר רב יהודה, היצא בימי ניסן וראה אילנות מלכלבים מברך 'לפי חושיך בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם'. **אמר רב זוטרא בר טוביה בשם רב**, המקור לברכת הריח 'כל הנשמח תהלל יה', דבר שהנשמח הנית והנחף לא, אל הריח. **עוד דרש**, 'יילכו וינקותו ויהי כית הודו וירחו לו לבלבון' בחורו ישראל עתידים לתת ריח כחר הלבנון. **עוד דרש**, 'את הכל עשה יפה בעתו' הקב"ה מופיה את מלאכת האדם בעיניו. **אמר ר"פ** ממשאר העולם, אף שדרש, היצא בימי ניסן וראה אילנות מלכלבים מברך 'לפי חושיך בעולמו כלום וברא בו בריות יחידו, מדיק נראה ומזיק. יחיד שהולך עם אבוקה, הרי זה כשניים, שהמזיקים נראים אבל לא מזיקים.

ועל דרש, הרי זה כשלשה שאין המזיק נראה לכל. **אמר רב יוחנן**, הרי זה חזן בר בנא בשם רבי שמעון חסידא או ר"ח בשם רשב"י, עדיף לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ולא להלבין פני חברו ברבים, **ולמדנו** מתמר שיצאה לשריפה ולא אמרה במפורש של מי הסימנים.

הביאו לפנינו **שמן אפרסמון** (להריח. תוס') והדס **לביש** מברך על השמן ואח"כ על ההדס. **לביה** קודם על ההדס. **ר"ה** הכריעו שיבירך על השמן, שיש בו אוכל ויסכה. **ר"ח אמר** שהלכה כר"ב. **ור"פ אמר** לרב הונא בנו של רב איקא, שרבא פסק הלכה כר"ה [8]. **ומסיקה הנמ'** שאין זה נכון, ואמר כי הלשמות עצמו שטעה בהלכה זו.

שמן יוין, **לביש** מברך על השמן קודם ומחזיקו בימינו, והיין בשמאלו. **לביה**, מברך על היין קודם ומחזיקו בימינו, ושמן בשמאלו. **לאחר** שסך ידיו בשמן, טוחו בחושקו של השמש, ואם השמש תלמיד חכם טוחו בכותל, וכו' לא כדי שתלמיד חכם לא יצא משובש במואם.

ו' דברים נמי לתלמיד חכם, **א** **לצאת למקום לשוק**, **ביאר רבא** בנו של רבי חייא בר אבא בשם ר"ח, **רק** במקום שיש חשודים על משכב זכר, **ואמר רב ששת**, דווקא בריח בבדו, ובגופו מותר שהזיעה מפיגה את הריח. **ורב פפא אמר** בשער אסור כבדו, או שאמר שמוטר כגופו. **ב** **לא יצא יחידו בלילה** מחשך לנת, דווקא אם לא ידוע שהולך לבית המדרש. **ג** **לא יצא בעללים עם טלאים**, **וביאר רב זוטרא** בנו של ר"ה, דווקא בטלאי ע"ג טלאי, דווקא שנמצא במקום ניכר, מקדימה, וכאשר הולך בדרך וביומת הקיץ. **ד** **לא יספר עם אשה** בשוק, **אמר רב חסדא**, אפילו היא אשתו או שאר קרובותיו, שאין הכל מכירים בקרוביו. **ה** **לא יסב עם עמי הארץ**, שלא ימשך אחר מעשיהם. **ו** **לא יכנס מאוחר לבית המדרש**, כדי שלא יקראו לו עצלן. **ז** **יש אומרים**, שלא יפסע פסיעה גסה שהיא נוטלת 1/500 ממאור עינו אדם ורפואתו ששותה מקידוש בליל שבת. **ח** **לא ילך בקומה זקופה** אפילו ד' אמות, שרעה זוחק רגלי השכינה "מלא כל הארץ כבודו".

הארות

[1] ביארו תוד"ה כל, נוטל יד אחת מחמת כבוד הברכה, ואין זו דומה לנוטל ידים לפירות שהוא מגסי הרוח. [2] לא נפטרו בברכת היין הקודמת, ביארו תוד"ה בא, היות והיה שינוי מקום. [3] תוד"ה הגויל, הביאו **שיטת יש מפרשים** שאם אמר 'סביר' ויצבור מינה את האוכל ושומע את הברכה, אפשר שאחד מוציא את כולם. **ובירושלמי מבואר** שמה שאמרו שבסעודה כל אחד מברך לעצמו הכוונה כלפי האורחים, אבל כאשר בירך הבית מברך כולם ואינו לו יכול להוציא את כולם. **ולשיטת רבינו אלחנן**, היות ותיקנו שכל אחד מברך לעצמו אין לחלק בדבר, ולא יוכל לצאת מחברו. אמנם **לגבי ברכת 'הטוב והמטיב'** שאמרת על רבינו יין, יש מפרש שפותר אחד את כולם לכ"ו. **ולרבינו יוחנאל** אף לגבי ברכה זו יש את בעיניה הנזכרת שאין בית הבליעה פניו. **ולגבי הבדלה** תוס' מתהיים אף יוצאים ידי חובה והרי אין מסובים כדי לקבוע ברכה אחת לכולם, וביארו, היות וקובעים לצאת ידי חובה נקרא קביעות, אמנם עדיף שהמגדיל והשומעים ישבו שאז נראה כקבע. [4] ביארו תוד"ה כל, אפילו שכל העץ כבר נשרף. הביאו תוד"ה ועל שיטת הבה"ב צריך נשארו בקושי על שיטה זו, והביארו שכל דבר שדומה לעץ ריח ברכה עליו 'עצי בשמים', למעט אילנות שעניינם הפרי עצמו. אם הולך במקום שיש ריח בושים ואינו יודע אם מעץ או מין אדמה, יש אומרים שישברך 'השכל', ורבינו משה מקוצי אמר שיברך 'מיני בשמים'. [5] ע"י תוד"ה משאח. [6] נקטו תוד"ה האי, שדווקא ברייתא, אבל אם אוכל לא מברך ברכת הריח. [8] הביאו תוד"ה הכי, שכך פסק הר"ף.